

DJELO VINKA ŽGANCA U KONTEKSTU SUVREMENE FOLKLORISTIKE

TVRTKO ČUBELIĆ
Šenoina 1, Zagreb

U djelu Vinka Žganca autor ističe stalan princip da se tekstovi i napjevi pjesama promatraju i proučavaju u znatno širim okvirima i problemskim zaokruženjima nego što se to činilo ranije u izdvojenim proučavanjima napjeva i teksta. Posebno se osvrće na Žgančevu knjigu *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Zagreb, Matica hrvatska, 1950. Odabranim primjerima tekstova i napjeva, opremljenim iscrpnim bilješkama, Žganec je tom zbirkom dao primjer usklađenog interdisciplinarnog proučavanja.

I.

Kada je riječ o razgranatom djelu Vinka Žganca, književnom i znanstvenom, onda se postavlja pitanje kako pristupiti tom djelu i kako u njemu odrediti ono što je za suvremeni trenutak presudno, a što predstavlja i za neposredna razmatranja najvrednije pomake u problemskom i metodološkom smislu.

Na primjeru života i rada Vinka Žganca to je pitanje ne samo od šireg, općeg značenja, nego ono ima udjela i u ocjeni i vrednovanju ukupnosti rada i rezultata.

U znanstvenoj fizionomiji Vinka Žganca odlučnu je ulogu odigrao studij teologije i prava, dugogodišnja odvjetnička praksa, a tek potom skoro nepregledni profesionalni, zapisivački rad na terenu, izrazito usmjeren na muzičke napjeve (muzikološkog i etnomuzikološkog karaktera), a s njima u vezi i na zapise književnog značenja pretežno, uz dodatne zapise jezičnog karaktera.

Iako Vinko Žganec nije ni pisanom, ni usmenom riječju nikada odredio svoj stav o odnosu napjeva (dakle muzičke i muzikološke komponente), s jedne strane, i pisanog, književnog teksta, s druge strane - a to ipak nisu iste, istovjetne i istovrsno vrijednosne pojave, - ipak je dopušteno, s vrlo dužnim oprezom, zaključiti, da je on te dvije pojave izjednačavao, ili barem tretirao na istoj razini. Ili još potpunije rečeno, pretpostavljao je i dopuštao paralelnu egzistenciju i neutralan odnos. Tako se i može shvatiti njegov postupak, da on nije u navođenju i izboru napjeva naglašavao konstitutivnu ulogu prisutnog teksta, a niti je naglašavao njegov stimulativni poticaj u strukturiranju napjeva.

A zasigurno se može postaviti tvrdnja, da su u odnosu napjev-pisana i izgovorena riječ živo prisutni koherentni i interferentni odnosi koji daju određenu mjeru svakome od njih i, posebno, njihovu oblikovnom životu.

Pred sobom je Vinko Žganec cijeli život gledao jednu moguću usklađenu zgradu napjeva, dakle muzički strukturiranu sliku svijeta. A preko nje je želio predočiti, naravno, koliko je to moguće, i sve bitne probleme ljudskog života. I u skoro nepreglednom slijedu i redosljedu napjeva, utemeljenih na ujednačnim i srodnim oblikovno-stvaralačkim principima, Vinko je Žganec otkrio jedan bogati i osebujni muzički svijet, do njegova vremena manje poznat, ali i skoro nepoznat. Time je znao proširio raspone narodnog stvaralaštva i njegova postojanja, a posebno u pristupu razumijevanju i tumačenju postanka, trajanja i značenja narodnih napjeva.

Taj problem nije Vinko Žganec izričito naglašavao, nego ga je saopćavao prećutno, smatrajući ga samo razumljivim u okviru cjelokupne građe zapisanih napjeva. To je bilo logično u okviru ukupnog pozitivističko - deskriptivnog pristupa u obuhvatanju odabrane građe, kao i u njenom promišljanju.

U brojnim knjigama Žgančevih zapisa napjeva nalazimo prilično ujednačen i redosljed i sustav, u njihovu iskazu i postojanju. Vinko Žganec nije ukazivao na korijene njihova postanka i oblikovanja, nije ni pronalazio ni ukazivao na motive njihova razlikovanja i postojanja. Sve je to vidljivo iz ukupnosti prezentiranog materijala i ukupnosti one slike koja se tako može postići.

Iako se ne može izbjeći dojam jednoplošnosti i uniformnosti ne samo u globalnom pristupu i osvjetljenju cjelokupne promišljeno odabrane građe, ipak je Žgančevo djelo prepuno pitanja i problema, bitno presudnih u suvremenoj folkloristici, u njenim problemskim i metodološkim aspektima. Prije svega, očituje se dobitak u potpuno opravdanom zahtjevu, da se i pjesme i napjevi promatraju u znatno širim okvirima i problemskim zaokruženjima nego što se to činilo ranije u izdvojenim proučavanjima odvojeno napjeva, kao i odvojeno teksta.

Tako je Žgančevo djelo opteretilo suvremenu folkloristiku, pored manjih i sporednih pomaka, prvenstveno naglašenim zahtjevom za metodološki potpunijim i kompleksnijim pristupom proučavanju napjeva, ali svakako i prezentnih tekstovno-jezičnih zapisa. To ne važi samo za svijet napjeva i muzičkog njihova oblikovanja, nego za ukupnost i global ove problematike.

Naravno, da se ovi zahtjevi ne mogu izuzeti, ni kada je riječ o vrednovanju Žgančevih zapisa i radova. I u tome je upravo glavni zahtjev suvremene

folkloristike: u njenom postavljanju prema raznolikom, zahtjevnom književnom i znanstvenom radu Vinka Žganca.

O tim aspektima svoga rada nije Vinko Žganec ni govorio, ni pisao.

Ali velika djela, jednako književna, kao i znanstvena, nose u sebi spoznaje i poruke, koje su čitljive tek u određenoj distanci.

Jednako kao i na primjeru Vinka Žganca.

II.

Poticaje gornjim razmišljanjima daje prvenstveno njegova knjiga "Hrvatske narodne pjesme, kajkavske", Zagreb, Matica Hrvatska, 1950. Sasvim je prirodno, da su osnovna Žgančeva gledanja na relevantna pitanja prisutna, više ili manje, i u ostalim njegovim djelima, ali navedeno djelo donosi ih u najotvorenijem obliku.

Za ovu knjigu Vinko Žganec donio je obilje primjera koje je pjesnik Gustav Krklec, kao prvi recenzent, kritički i poetičkim kriterijima profilirao, zadržavši one primjere koji su iskazivali ontologijske kriterije.

Drugi recenzent Tvrtko Čubelić, istovremeno i urednik knjige, tražio je u predloženim pjesmama patinu narodne poezije i specifičnosti njenoga usmenog jezičnog izraza.

I tek u usklađenoj suradnji triju gledišta - i to poetičkog, folklorističkog i etnomuzikološkog - rodila se je gore imenovana knjiga koja u najboljoj mjeri prezentira i koncepcije Vinka Žganca i postignute rezultate, kada je riječ o književnoteorijskim rezultatima njegovim.

Upravo na odabranim primjerima pjesama, a to znači probranih primjera i nanih zapisa napjeva, Vinko je Žganec upravo u ovoj knjizi dao mjeru usklađenog, interdisciplinarnog proučavanja dvaju područja, kojima se mora priznati relativna autonomnost, ali i neraskidivi zajednički suživot, istovremeno postojanje i trajanje u toku njihova oblikovanja i estradnog iskaza.

I prije rada i nastupa Vinka Žganca, s njegovim koncepcijama i metodološkim pristupima, mnogi su proučavali napjeve neovisno o konstitutivnom udjelu teksta, s jedne strane, kao što su i mnogi teoretičari književnosti zanemarivali konstitutivnu ulogu napjeva. Tako se je radilo, i moglo se je tako raditi.

Ali ovdje suvremena folkloristika, kao i kritički znanstveni principi, traže prisustvo interdisciplinarnih aspekata. Riječ je o susjednim i srodnim znanstvenim područjima koja se moraju ne samo ispomagati bližim i korisnim spoznajama, nego moraju kritički usklađivati problemske i metodološke aspekte. Ma koliko to bilo teško i zahtjevno u znanstvenom smislu, tako se mora raditi. A ponajviše tamo, gdje se predmetni problemi iskazuju interdisciplinarno, a katkada i multidisciplinarno.

To je posebno osjetljiv zadatak na području folkloristike, gdje se susižu problemi različitih znanstvenih područja.

III.

Sva su ova pitanja prisutna na raznim mjestima u Žgančevu djelu, ali nisu eksplicitno naglašavana, niti teorijski iskazana. I na takav je način suvremena folkloristika dobila mnoge poticaje i prihvatila mnoge pomake u aspektološkom smislu.

Između ostalog, to se naglašeno vidi u rasporedu i sadržaju same knjige. Za mnoge tekstove Žganec je priložio napjeve, a za niz tekstova nije. Vjerojatno ih nije imao, ili nisu odgovarali.

U komparativnom smislu, kada se ispituje Žgančev izbor napjevca i tekstova u ovoj knjizi, vrlo je očito prisutan interdisciplinarni aspekt, prema kojemu je Vinko Žganec kritički vagao i jednu i drugu stranu. U znatno većoj i promišljenijoj mjeri, nego u svojim zbirka izrazitog muzikološkog karaktera. Prisustvo takvih koncepcija vidno je prisutno u bilješkama o samim pjesmama. Vrlo je prisutna autorova briga, da se iskaže upravo onim primjercima, gdje je ostvaren kakav-takav sklad muzičke i književne komponente.

O svima tim pitanjima autor nije davao svoja teorijska obrazloženja, ali su ona implicitno inkorporirana u odluci, kada se trebalo odlučiti za ovaj ili onaj primjer. I u dijalogu i diskusiji s recenzentima o svakoj pjesmi bilo je vidljivo prisustvo takvih koncepcija u autorovoj obrani i argumentaciji. Zato je i navedena zbirka kajkavskih narodnih pjesama najbolja potvrda Žgančevih dostignuća u suvremenoj folkloristici.

I upravo u ovakvu znanstvenom aspektu interdisciplinarnog pristupa narodnoj pjesmi, posebno u odnosu napjeva i teksta, glavni je doprinos djela Vinka Žganca suvremenoj folkloristici.

I zahtjevi suvremene folkloristike, kao i naponi samog Vinka Žganca u njegovu obilnu djelu, sustigli su se u bitnom: u stalnom proširivanju i osmišljavanju novih metodoloških postupaka u proučavanju i vrednovanju znanstvenih problema.